

Melekler hayvanların fiillerini tanzim ediyorsa, onlarda ne için irade vardır? Hayvanda akıl var mı, irade olduğunu nasıl anlarız? Akıl yoksa, irade nasıl tahakkuk eder ve vazifesi nedir? Akılsız bir mahlukta irade olmuş veya olmamış fark eder mi?

Üstad Hazretleri hayvanlarda da basit ve ilkel bir iradenin olduğunu şu cümleleri ile ifade ediyor:

"Ve bu saray-ı kâinatta *ikinci kısım* amele, hayvânattır. Hayvânat dahi, iştiha sahibi bir nefis ve bir cüz-ü ihtiyarîleri olduğundan, amelleri hâlisen livechillâh olmuyor. Bir derece nefislerine de bir hisse çıkarıyorlar. Onun için, Mâlikü'l-Mülki Zü'l-Celâli ve'l-İkram, kerîm olduğundan, onların nefislerine bir hisse vermek için, amellerinin zımında onlara bir maaş ihsan ediyor."(1)

Üstad Hazretlerinin bu ibarelerinden, hayvanların da bir nefis ve irade sahibi olmasından dolayı ceza ve mükafata orantılı olarak, yani iradeleri kadar ceza ve mükafata tabi olacakları anlaşılıyor. Aynı zamanda bu manayı hadis ile de teyit ediyor. Tabi bu hayvanların ceza ve mükafatlarının mahiyeti ve keyfiyeti hakkında geniş bir bilgi mevcut değil, ama iradenin basitliğinden ceza ve mükafatın da basit olduğu anlaşılıyor.

Allah'ın, iradesiz ve hiç sorumluluğu olmayan bir hayvana ceza vermesi rahmet ve adaletine uygun düşmeyeceği için, buradan hayvanların da basit ve ilkel bir iradeye sahip oldukları anlaşılıyor. Hayvanlar bu iradelerini bazen onlara fitri olarak yasaklanmış şeylerde kullanabiliyorlar. Bu da bir haksızlığı ve zulmü netice verdiği için, adalet-i İlahi bu zulüm ve haksızlığı cezalandırıyor.

Evet, Allah her mahlukluna münasip bir irade ve teklif yüklemiştir. Yüklendiği teklif ve iradeye göre de onlara öyle muamele ediyor. Yani bu hayvanların da mübtedi ve ilkel bir iradeleri vardır. İradesinin derecesine göre de sorumludurlar. Bu yüzden bu ilkel ve basit iradesi nispetinde cezaya müstahak oluyorlar. İnsanın iradesi geniş ve kamil olmasından, ceza ve mükafatı da ona göre oluyor. Yani Allah, iradenin oranına göre ceza ve mükafata tabi tutuyor. Bu da onun adalet ve rahmetine yakışan bir haldir.

Hayvanların belki akılları yok, lakin sevki İlahi denilen iç dürtü onların bir cihetle akılı

gibidir. Bu yüzden hayvanat harika işlere mazhar olup, akıllı gibi hareket edebiliyorlar. Arının bal gibi harika bir mucizeye mazhar olmasında bu sevk-i İlahi esastır. Öyle ise hayvanların akli ilham ya da sevk-i İlahidir. Tam bu noktada nefis ve ilkel iradeleri rotayı şaşırtabiliyor.

Meleklerin hayvanatı tedbir ve tasarrufu mecazidir. Yani nezaret ve vekalet manasındadır. Yoksa her şeyde olduğu gibi, hakiki tedbir ve tasarruf Allah'a aittir. Melekler sadece hayvanat aynasında tezahür eden sanat-ı İlahiyi tefekkür ve tedebbür ediyorlar.

(1) bk. [Sözler, Yirmi Dördüncü Söz, Dördüncü Dal.](#)